

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

ЛИСТ

від 23.08.2012 р. N 1/9-595

Деякі питання організації виховної роботи

Міністерство надсилає для практичного використання методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2012/2013 навчальному році.

Процес становлення незалежної демократичної України з її прагненням стати повноправним членом європейської спільноти передбачає всебічне утвердження в суспільному та індивідуальному бутті цивілізованого життя на основі загальнолюдських цінностей та духовних, моральних і культурних засад життя українського народу. Тому мета сучасного освітнього процесу - не тільки сформувати необхідні компетенції, надати ґрунтовні знання з різних предметів, а й формувати громадянина, патріота, інтелектуально розвинену, духовно і морально зрілу особистість, готову протистояти асоціальним впливам, вправлятися з особистими проблемами, творити себе і оточуючий світ.

Новий навчальний рік починається під знаком важливих загальнокультурних та історичних подій в Україні.

В цьому році наша держава проводила разом із Польщею футбольний чемпіонат "Євро-2012", в рамках якого відбувся Національний кубок шкільного футболу ЄВРО-2012. Позитивний вплив цих змагань на стимулювання дітей до навчання, волонтерської діяльності, підвищення патріотичних настроїв необхідно використати в 2012/2013 навчальному році для фізичного розвитку, патріотичних та громадянських почуттів підростаючого покоління.

1. Ключовим нормативним документом у сфері освітньої політики щодо виховання є наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 N 1243 (Перелік N 1243), яким затверджено Основні орієнтири виховання учнів 1 - 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України. Програма розрахована на весь період виховної діяльності з учнями конкретного класу з урахуванням вікових, індивідуальних та психолого-педагогічних особливостей учнів (для роботи з учнями 1 - 4, 5 - 9

та 10 - 11 класів). Метою Основних орієнтирів виховання є створення цілісної моделі виховної системи на основі громадянських та загальнолюдських цінностей.

Навчальним закладам зміст виховної діяльності необхідно будувати у відповідності до наступних ключових ліній:

ціннісне ставлення до себе;

ціннісне ставлення до сім'ї, родини, людей;

ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави;

ціннісне ставлення до праці;

ціннісне ставлення до природи;

ціннісне ставлення до культури і мистецтва.

2. Водночас зосереджуємо увагу на підвищенні рівня превентивної роботи.

Превентивне виховання забезпечується на законодавчому рівні Законом України від 26.04.2001 N 2402-III "Про охорону дитинства"; Законом України від 21.06.2001 N 2558-III "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю"; постановою Кабінету Міністрів України від 03.09.2009 р. "Про затвердження Державної цільової соціальної програми зменшення шкідливого впливу тютюну на здоров'я населення на період до 2012 року", розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.11.2010 р. N 2140 "Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011 - 2015 роки", постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2012 р. N 350 "Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року" (Постанова N 350), розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 року N 1209 "Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року" (Розпорядження N 1209-р).

Основні завдання профілактики правопорушень визначені наказом від 03.08.2012 N 888 "Про затвердження Плану заходів Міністерства освіти, молоді та спорту щодо профілактики правопорушень серед дітей та учнівської молоді на період до 2015 року".

Акцентуємо увагу, що пріоритетними в роботі мають бути:

упровадження просвітницької діяльності, спрямованої на формування негативного ставлення до протиправних діянь: проведення тижнів правових знань; використання інтерактивних педагогічних технологій, зокрема ділові та рольові ігри, моделювання життєвих ситуацій, суспільних процесів та процедур, дискусії, робота в малих групах на уроках правознавства та в позакласній діяльності; впровадження шкільного самоврядування в начально-виховний процес;

ужиття заходів, спрямованих на підвищення моральності в суспільстві, правової культури громадян, утвердження здорового способу життя, запобігання проявам екстремізму, расової та релігійної нетерпимості: впровадження нових педагогічних комунікацій між усіма учасниками навчально-виховного процесу та перетворення навчальних закладів на зразок демократичного правового простору та позитивного мікроклімату; здійснення моніторингу ризиків виникнення всіх форм насильства серед дітей та учнівської молоді, визначення причин тривожності та агресивності; розробка індивідуальних програм психолого-педагогічного супроводу учнів "групи ризику"; залучення учнів, схильних до девіантної поведінки, до участі в "Шкільній медіації", "Школі конфліктології" тощо; проведення керівниками навчальних закладів аналізу виконання Правил внутрішнього розпорядку та доповнення їх на предмет заборони принесення в навчальний заклад школу вогнепальної, холодної зброї, алкогольних та тютюнових виробів, наркотичних засобів, порнографічної продукції; запровадження конкретних санкцій зі сторони керівництва навчальних закладів та учнівської і батьківської громадськості до порушників встановлених правил;

проведення профілактичної роботи з неблагополучними сім'ями, а також розроблення механізму екстреного реагування на факти бездоглядності дітей з метою недопущення їх втягування у злочинну діяльність: розгляд питань з профілактики правопорушень на колегіях, нарадах управлінь, відділів освіти, директорів навчальних закладів, семінарах заступників директорів з виховної роботи, засіданнях "круглих столів", серпневих педагогічних конференціях, координаційних радах по соціальному захисту і профілактиці правопорушень; забезпечення ефективного функціонування психологічної служби системи освіти; розроблення карти психолого-педагогічного супроводу дитини, котра схильна до прояву девіантної, делінквентної поведінки, та запровадження її у якості обов'язкової документації практичного психолога та соціального педагога; узагальнення досвіду роботи

щодо проведення корекційної роботи практичного психолога та соціального педагога з дітьми з девіантною та делінквентною поведінкою та поширення його серед спеціалістів психологічної служби; обстеження соціальними педагогами умов проживання дітей, які потребують підвищеної педагогічної уваги, виявлення деструктивних сімей, сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, поновлення банків даних таких сімей; складання актів обстежень умов проживання відповідними комісіями (представник соціальних служб для дітей та молоді, кримінальної міліції, соціальний педагог); оформлення у навчальних закладах куточків з прав дитини та розміщення в них даних про організації, до яких можна звернутися з приводу порушення прав дитини; унеможливлення доступу школярів через мережу Інтернет до сайтів, що не мають відношення до навчального процесу (у тому числі до сайтів, на яких розміщено елементи порнографії й насильства тощо); проведення спільно із правоохоронними органами педагогічного "всеобучу" батьків та лекторіїв на правову тематику для батьків, надання їм теоретичних знань та практичних навичок, спрямованих на встановлення нормального сімейного мікроклімату, налагодження взаємин між батьками і дітьми, батьками і вчителями; виконання вимог Закону України "Про освіту" у частині забезпечення конституційного права дітей на здобуття повної загальної середньої освіти, встановлення постійного контролю за відвідуванням учнями навчальних занять; залучення до позакласної роботи та позашкільної освіти дітей із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах; проведення просвітницьких та рекламних кампаній через засоби масової інформації з метою висвітлення досвіду роботи закладів освіти щодо зазначеної проблематики; відпрацювання алгоритму взаємодії представників системи освіти з органами і службами, в компетенції яких визначені функції роботи з вказаною категорією дітей, у випадках скоєння правопорушення (злочину) дитиною; організація спільних рейдів з кримінальною міліцією у справах дітей УМВС України, управліннь освіти і науки, служби у справах дітей з виявлення дітей, які вживають алкоголь, наркотики та психотропні речовини.

3. Не дивлячись на те, що Урядом, Міністерством вживаються заходи щодо профілактики жорстокості та насильства в дитячому середовищі, зокрема, затверджено наказом від 30.12.2010 N 1312 (План N 1312) План заходів щодо реалізації Національної кампанії "Стоп насильству" на період до 2015 року, проблема залишається нагальною.

Корисними для фахівців з профілактики насильства щодо неповнолітніх будуть матеріали навчально-методичного посібника "Організація роботи з розв'язання проблеми насильства в школі" (авт. М. Е. Ясеновська, Є. В. Дубровська), які схвалені для використання у загальноосвітніх навчальних закладах науково-методичною комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Посібник присвячений актуальній проблемі попередження і подолання насильства щодо неповнолітніх у школі та поданий у формі тренінгового курсу, який складається із восьми модулів, розрахованих на вчителів, психологів, соціальних педагогів, працівників шкіл та ін.

4. Оскільки Україна на законодавчому рівні визнала важливість утвердження громадянського суспільства як гарантії демократичного розвитку держави, а засади державної політики щодо створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства визначено Конституцією України, Законами України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", Указом Президента України від 25 січня 2012 року N 32/2012 "Питання сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні" (Положення N 32/2012), від 24 березня 2012 року N 212/2012 "Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні" (План N 212/2012), Міністерством підготовлено основні напрямки діяльності запровадження громадянської освіти і виховання в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів у методичних рекомендаціях з громадянської освіти та виховання у навчальних закладах у 2012/2013 навчальному році (лист від 09.08.2012 N 1/9-557 (Методичні рекомендації N 1/9-557)). Рекомендації розміщено на сайті МОНмолодьспорту www.mon.gov.ua та на сайті Інституту інноваційних технологій і змісту освіти www.iitzo.gov.ua.

Щодо виховання сучасного громадянина в полікультурному середовищі засобами позакласної роботи, доцільно використати методичні рекомендації Міністерства, які надіслані листом від 27.07.2012 N 1/9-530.

5. Питання всебічного розвитку та виховання дитини потребує тісної співпраці школи та сім'ї.

Соціальний інститут сім'ї є основним у суспільстві, він формує наступні покоління та виховує гідну зміну, що забезпечуватиме розвиток та процвітання як громадянина, так і всієї держави.

Потребою часу є систематична й послідовна педагогізація батьківської громадськості, оскільки члени сім'ї є першими вихователями дитини. Тому у навчально-виховному процесі необхідно враховувати, що вплив сім'ї на підростаючу особистість залежить від багатьох факторів, а саме: склад сім'ї (повна - неповна, наявність членів старшого покоління); побутові умови; морально-психологічний клімат; соціальна орієнтація; загальна культура; забезпечення єдності вимог до дитини усіх членів сім'ї; характер спілкування батьків із дитиною; єдність сімейних інтересів.

Метою навчального закладу має бути здійснення такої політики, при якій батьки відчують свою визначальну роль у справах учнівського та педагогічного колективів.

Існує цілий комплекс проблем, які переживає інститут сім'ї. Для їх вирішення має здійснюватися не тільки профілактична робота, але й цілий комплекс заходів, спрямованих на подолання існуючих проблем та надання допомоги сім'ям, які потрапили у складні життєві обставини.

А тому Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти **розроблений проект Концепції галузевої програми сімейного виховання в системі освіти України "Щаслива родина" на 2013 - 2022 роки**, що містить основні положення, які стосуються підготовки молоді до щасливого подружнього життя та формування відповідального батьківства, і пройшов громадське обговорення.

Зауважуємо, що науково-методичною комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах комплекс навчальних програм сімейного виховання "Сімейні цінності" для учнів 8 - 9 класів за рахунок годин варіативної складової навчальних планів (авт. О. В. Мельник, Т. В. Кравченко, Л. В. Канішевська, Г. Г. Ковганич, В. І. Кириченко).

Розроблення комплексу програм "Сімейні цінності" зумовлено необхідністю підготовки сучасної молоді людини до створення сім'ї як основи її активної, творчої та самодостатньої життєдіяльності, осередку взаємин, який ґрунтується на засадах культурних норм і цінностей.

Ці навчальні програми доцільно впроваджувати вже в цьому навчальному році.

6. Роботі над підвищенням рівня педагогічної майстерності з проблем виховання, популяризацією педагогічних здобутків у створенні системи виховної роботи сприяє Всеукраїнський конкурс "Парк педагогічної майстерності" (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 20.06.2011 N 596 (Положення N 596), зареєстрований в Міністерстві юстиції України 13.07.2011 за N 857/19595).

Завдання конкурсу:

виявлення та підтримка талановитих педагогічних працівників закладів;

поширення кращого досвіду роботи щодо створення системи виховання в закладах;

створення інформаційного банку даних кращого педагогічного досвіду роботи педагогічних колективів.

Роботи поділяються за номінаціями "Галерея інноваційного пошуку", "Майстерня професійного самовдосконалення" та "Галерея дозвілля".

Зазначаємо, що 2-й етап у 2012 році проводиться за участю соціальних педагогів, вчителів, які викладають предмети освітніх галузей: математика, природознавство, і заступників директора з навчально-виховної роботи, які координують їх діяльність;

3-й етап - 2013 рік, проводитиметься за участю вчителів, які викладають предмети освітніх галузей: естетична культура, здоров'я і фізична культура, технології, класних керівників та заступників директора з виховної роботи;

4-й етап - 2014 рік, проводитиметься за участю керівників гуртків, секцій, педагогів-організаторів, батьків або осіб, що їх замінюють;

5-й етап - 2015 рік, проводитиметься за участю директорів закладів.

Просимо якнайширше популяризувати та залучити педагогів до участі у зазначеному конкурсі.

Також доводимо до відома, що відповідно до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 20.12.2011 N 1459 "Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс "Класний керівник року" (Положення N 1459), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 11.01.2012 за N 27/20340, з метою сприяння зростанню престижності звання класного керівника, його ролі і статусу як компетентного педагога XXI століття проводиться один раз у три роки Всеукраїнський конкурс - "Класний керівник року - 2012".

Одним із завдань Конкурсу є виявлення якісно нових форм і методів, технологій організації виховної роботи, авторських педагогічних виховних програм, систем, моделей, обмін інформацією про сучасні науково-методичні та практичні досягнення, висвітлення результатів експериментальної діяльності в закладах освіти, участі в реалізації міжнародних та регіональних проектах (програмах) з проблем виховання. Конкурс - це сучасна альтернативна форма підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності та педагогічної майстерності класного керівника.

7. З метою створення ефективної системи національно-патріотичного виховання, морально-духовного, культурного розвитку дитини слід передбачити в планах роботи навчальних закладів заходи щодо відзначення таких важливих пам'ятних та ювілейних дат 2012 - 2013 навчального року, зокрема:

серпень - жовтень 2012 року - 200-річчя Вітчизняної війни 1812 року (наказ МОНмолодьспорту від 03.04.2012 N 408 "Про затвердження Плану заходів з підготовки та відзначення у 2012 році 200-річчя Вітчизняної війни 1812 року" (План N 408));

23 вересня - 140 років від дня народження С. А. Крушельницької (1872 - 1952), оперної співачки, педагога, заслуженого діяча мистецтв України (Постанова Верховної Ради України від 21 березня 2012 р. N 4562-VI "Про відзначення 140-річчя з дня народження Соломії Крушельницької" (Постанова N 4562-VI));

28 вересня - 70 років з часу створення підпільної молодіжної організації "Молода гвардія" (1942) (розпорядження Кабінету Міністрів України "Про затвердження плану заходів з підготовки та відзначення у 2012 році 70-річчя від дня створення підпільної молодіжної організації "Молода гвардія" від 19 березня 2012 р.);

28 жовтня - 68-а річниця визволення України від фашистських загарбників (Указ Президента України від 20.10.2009 N 836 "Про день визволення України від фашистських загарбників");

9 листопада - 140 років від дня народження Б. С. Лепкого (1872 - 1941), письменника, прозаїка, літературознавця, критика, перекладача, історика літератури, видавця, публіциста, громадсько-культурного діяча, художника (Постанова Верховної Ради України від 22 березня 2012 р. N 4611-VI "Про відзначення 140-річчя з дня народження Богдана Лепкого" (Постанова N 4611-VI));

14 листопада - 100 років з дня народження А. С. Малишка, українського поета, перекладача (Постанова Верховної Ради України від 21 жовтня 2011 р. N 3968-VI "Про відзначення 100-річчя з дня народження Андрія Малишка" (Постанова N 3968-VI));

3 грудня - 290 років від дня народження Григорія Савича Сковороди (1722 - 1794), українського просвітителя, гуманіста, філософа, поета і музиканта (Постанова Верховної Ради України від 08 лютого 2012 р. N 4358-VI "Про відзначення 290-річчя з дня народження Григорія Сковороди" (Постанова N 4358-VI));

19 грудня - 120 років від дня народження М. Куліша, видатного українського драматурга (Постанова Верховної Ради України від 14 березня 2012 р. N 4518-VI "Про відзначення 120-річчя з дня народження Миколи Куліша" (Постанова N 4518-VI));

30 грудня - 100 років від дня народження А. К. Сови (1912 - 1994), українського актора, майстра художнього слова (Постанова Верховної Ради

України від 22 травня 2012 р. N 4801-VI "Про відзначення 100-річчя з дня народження Андрія Сови" (Постанова N 4801-VI));

31 грудня - 135 років з дня народження Г. М. Хоткевича, українського письменника, історика, композитора, мистецтвознавця, етнографа, театрального та громадсько-політичного діяча (Постанова Верховної Ради України від 22 березня 2012 р. N 4609-VI "Про відзначення 135-річчя з дня народження Гната Хоткевича" (Постанова N 4609-VI));

31 грудня - 140 років від дня народження В. Г. Кричевського (1872 - 1952), живописця, архітектора, графіка (Постанова Верховної Ради України від 22 травня 2012 р. N 4802-VI "Про відзначення 140-річчя з дня народження Василя Кричевського" (Постанова N 4802-VI));

6 січня 2013 року - 75 років від дня народження В. Стуса, видатного українського поета, літературознавця, політв'язня, правозахисника, Героя України (Постанова Верховної Ради України від 15 травня 2012 р. N 4697-VI "Про відзначення 75-річчя з дня народження видатного українського поета, політв'язня, Героя України Василя Стуса" (Постанова N 4697-VI));

12 квітня - 125 років з дня народження Г. Г. Нейгауза - видатного вітчизняного піаніста, педагога (Постанова Верховної Ради України від 22 травня 2012 р. N 4803-VI "Про відзначення 125-річчя з дня народження Генріха Нейгауза" (Постанова N 4803-VI)).

У 2012 році виповнюється:

175-річчя випуску альманаху "Русалка Дністрова" - першого західноукраїнського альманаху, виданого заходами літературного гурту "Руська трійця" (Постанова Верховної Ради України від 05 жовтня 2011 р. N 3818-VI "Про відзначення 180-річчя утворення "Руської трійці" та 175-річчя випуску альманаху "Русалка Дністровая" (Постанова N 3818-VI));

90 років від дня заснування юридичного видання "Право України" (доручення Прем'єр-міністра М. Я. Азарова від 09.02.2012 N 63313/3/1-11);

500-річчя заснування міста Чигирин Черкаської області (Постанова Верховної Ради України від 07 грудня 2011 р. N 4090-VI "Про відзначення 500-річчя заснування міста Чигирин Черкаської області" (Постанова N 4090-VI));

130 років з часу заснування Кіровоградського академічного обласного українського музично-драматичного театру імені М. Л. Кропивницького (Постанова Верховної Ради України від 22 травня 2012 р. N 4799-VI "Про відзначення 130-річчя з часу заснування Кіровоградського академічного обласного українського музично-драматичного театру імені М. Л. Кропивницького" (Постанова N 4799-VI));

150 років з дня написання поетом Павлом Чубинським вірша "Ще не вмерла Україна", що став Державним Гімном сучасної України (Постанова Верховної Ради України від 22 травня 2012 р. N 4800-VI "Про відзначення 150-річчя з дня написання Державного Гімну України" (Постанова N 4800-VI)).

У 2012 - 2013 році - 70-ті роковини Корюківської трагедії (розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2012 р. N 235-р "Про заходи у зв'язку з 70-ми роковинами Корюківської трагедії" (План N 235-р));

у 2011 - 2013 роках відзначається 1025-річчя хрещення Київської Русі (розпорядження Кабінету Міністрів України "Про затвердження плану заходів з підготовки та відзначення 1025-річчя хрещення Київської Русі від 30 червня 2010 р. N 1288-р).

У 2013 році виповнюється:

75 років подій, пов'язаних із проголошенням Карпатської України та її героїчним захистом, вшанування пам'яті видатного українського державного і громадсько-політичного діяча, педагога, науковця, президента Карпатської України Августина Волошина у зв'язку з 140-ою річницею від дня його народження;

180 років з часу утворення "Руської трійці" - літературного гурту, заснованого та очолюваного Маркіяном Шашкевичем, Іваном Вагилевичем та Яковом Головацьким, що розпочав процеси культурного та національного відродження на західноукраїнських землях. У 2012 році виповнюється 175-річчя випуску альманаху "Русалка Дністрова" - першого західноукраїнського альманаху, виданого заходами літературного гурту "Руська трійця" (Постанова Верховної Ради України від 05 жовтня 2011 р. N 3818-VI "Про відзначення 180-річчя утворення "Руської трійці" та 175-річчя випуску альманаху "Русалка Дністрова" (Постанова N 3818-VI)).

Накази та інструктивно-методичні листи Міністерства з питань виховної роботи:

1. Наказ від 07.09.2000 N 439 "Про затвердження Рекомендацій щодо порядку використання державної символіки в навчальних закладах України";
2. Наказ від 25.01.2007 N 44 "Про затвердження заходів на виконання Державної програми "Репродуктивне здоров'я нації" на період до 2015 року";
3. Наказ від 01.02.2010 N 58 "Про затвердження заходів щодо виконання Державної цільової соціальної програми зменшення шкідливого впливу тютюну на здоров'я населення на період до 2012 року";
4. Наказ від 01.02.2010 N 59 "Про вжиття заходів щодо запобігання насильству над дітьми";
5. Наказ від 29.03.2010 N 255 "Про виконання законодавчих вимог у зв'язку із прийняттям Закону України від 21 січня 2010 року N 1824 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо обмеження споживання і продажу пива та слабоалкогольних напоїв";
6. Наказ від 30.12.2010 N 1313 "Про виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.11.2010 N 2140" (План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011 - 2015 роки);
7. Наказ від 30.12.2010 N 1312 "Про затвердження плану заходів щодо реалізації Національної кампанії "Стоп насильству!" на період до 2015 року" (План N 1312);
8. Наказ від 11.05.2011 N 431/68-ОД "Про підведення підсумків Всеукраїнського конкурсу "Моральний вчинок" (Наказ N 431/68-ОД);
9. Наказ від 20.06.2011 N 596 "Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс "Парк педагогічної майстерності" (Положення N 596);
10. Наказ від 31.10.2011 N 1243 "Про Основні орієнтири виховання учнів 1 - 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України" (Перелік N 1243);

11. Наказ від 24.11.2009 N 1061/4128 "Про проведення щорічного Всеукраїнського фестивалю-конкурсу "Молодь обирає здоров'я";
12. Наказ від 16.12.2011 N 1443/779 "Про затвердження Положення про Всеукраїнську військово-патріотичну спортивну гру "Зірниця" (Положення N 1443/779);
13. Наказ від 20.12.2011 N 1459 "Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс "Класний керівник року" (Положення N 1459);
14. Наказ від 11.06.2012 N 677 "Про затвердження Плану заходів Міністерства освіти і науки, молоді та спорту з формування громадянської культури та підвищення рівня толерантності у суспільстві";
15. Наказ від 19.07.2012 N 827 "Про затвердження плану заходів Міністерства освіти і науки, молоді та спорту щодо запобігання торгівлі людьми на період до 2015 року";
16. Наказ від 03.08.2012 N 888 "Про затвердження Плану заходів Міністерства освіти і науки, молоді та спорту щодо профілактики правопорушень серед дітей та учнівської молоді на період до 2015 року";
17. Інформаційно-методичний лист від 11.04.2011 N 1/9-259 щодо посилення боротьби проти розповсюдження та вживання психоактивних речовин (Лист N 1/9-259);
18. Інформаційно-методичний лист від 27.07.2012 N 1/9-530 щодо виховання сучасного громадянина в полікультурному середовищі засобами позакласної роботи.